

ПЕДАГОГІЧНА СУТНІСТЬ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ІНФОРМАЦІЙНИХ НАПРЯМІВ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У сучасному суспільстві [правове виховання](#) стає загальнодержавним завданням, тому що показники і якість правової вихованості громадян безпосередньо впливають на [розвиток](#) країни. Правильне виховання кожної окремої особистості веде до створення культурного, соціально активного і законотворчого суспільства.

Виховання молодого покоління — пріоритетна умова майбутнього розвитку нашої країни. Процес навчання фахівців з вищою освітою актуальний не лише тепер, але й у перспективі. Правове виховання — це складова частина всього виховного процесу, метою якого є формування соціально активної особистості. Правове виховання — складна і багатоаспектна система діяльності. Звичайно, багато правових цінностей, маючи основу і походження у моральних нормах, засвоюються особою у процесі різноманітної соціальної практики, через інші, неправові форми і канали формування суспільної свідомості. Проте правове виховання формує створення спеціального інструментарію, спроможного донести до розуму і відчуття кожної людини правові цінності, перетворити їх у переконання особистості і внутрішній орієнтир її поведінки.

Мета даної статті — розглянути педагогічну сутність правового виховання студентів інформаційних напрямів підготовки у вищих навчальних закладах.

Актуальність дослідження зумовлена своєрідністю сучасного етапу розбудови суверенної України — створення правової держави, утвердження пріоритетів загальнолюдських цінностей, освіченості та правової культури особистості як бази досягнення соціального консенсусу.

Різноманітні аспекти дослідження проблеми викладені у працях багатьох дослідників. Зокрема, це: формування правової культури в освітній діяльності (Г. Васянович, В. Копейчиков, В. Котюк, А. Семітко, С. Сливка, В. Дубровський, М. Городиський, І. Козубовська, А. Морозов, М. Подберезський, Л. Твердохліб); правове виховання особистості (В. Головченко, В. Котюк, В. Оксамитний, О. Скакун, М. Цвік, О. Аграновська, Л. Балін, П. Баранов, О. Бойко, М. Кейзеров, В. Кригер, В. Тищенко, А. Стаканков); формування правових знань (Н. Алексєєв, В. Бабкін, В. Головченко, В. Котюк, М. Орзих, Л. Рабинович, О. Скакун, С. Станик); викладання правових дисциплін (В. Безчастний, С. Гончаров, Є. Певцова, Н. Ткачова, Н. Шишкіна, І. Смірнова) та ін.

Проблема правового виховання — дослідження не тільки педагогіки, але й кримінології (А. Долгова, Ю. Новик, А. Ратінов, І. Рущенко, В. Соколов, О. Ярмиш); теорії держави і права (М. Горбаток, В. Кучинський, М. Подберезський, О. Скакун) і правової психології (В. Томсинов, Г. Шиханцов).

Метою виховання є формування гармонійно розвиненої особистості. У теорії правового виховання виділяють ієрархію цілей: формування системи правових знань (найближча мета); формування правового переконання (проміжна мета); формування мотивів і звичок правомірної, соціально активної поведінки (кінцева мета) [2, с. 26].

Правове виховання зорієнтоване, насамперед, на оволодіння особистістю необхідним рівнем правових знань, навичок і вмінь, усвідомлення правової системи держави, на формування стійких правових ідеалів, переконань, цінностей тощо [9, с. 11].

Мета правового виховання — формування у студентів правової культури громадянина, що складається зі свідомого ставлення до своїх прав і обов'язків перед суспільством і державою, з глибокої поваги до законів і правил людського співжиття, готовності дотримуватися й виконувати закріплені в них вимоги, що виявляють волю та інтереси народу [4, с. 9].

Правове виховання — це організаційна робота. Цілі й методи правовиховної роботи співвідносні і складають діалектичну єдність. Метод, що не відповідає меті, може спотворити її [1, с. 78]. Досвід показує, що застосування невідповідних методів для досягнення цілей призводить до заміни самих цілей, до підриву їх моральних цінностей, до підміни помилковими цілями. Процес виховання обов'язково включає організацію життя і діяльності майбутніх фахівців, створення правильних відносин у трудовому колективі. Організаторами правового виховання під час навчання виступають заклади освіти, органи самоврядування, бази практики тощо.

Загальні цілі правового виховання майбутніх фахівців такі: розвиток професійних інтересів у процесі сприйняття правової інформації, розвиток моральної і правової культури; виховання громадянської відповідальності, відданості гуманістичним і демократичним цінностям, освоєння знань про механізми реалізації та захисту прав людини і громадянина [3, с. 4].

Мету правового виховання ми розуміємо у двох значеннях — широкому і вузькому. У широкому значенні — це формування правосвідомості особистості й підвищення на цій основі її правової культури; виховання поваги до права, щоб його вимоги стали особистим переконанням кожної людини, а повсякденне дотримання юридичних норм — звичкою, необхідністю формування у свідомості людини переконань, настанов, мотивів активної правомірної поведінки. Мета правового виховання у вузькому значенні — це мета правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі. Акцент робиться на виробленні правильного розуміння принципів і норм права в інформаційному просторі, уміння давати адекватну реальності соціально-політичну і юридичну оцінку різним фактам, ситуаціям і суперечностям, особливо тим, з якими особи, яких виховують, стикаються у професійній діяльності.

Успішному здійсненню правового виховання студентів сприяє визначення його завдань, таких як: формування теоретичної основи правової свідомості та правової культури, забезпечення необхідного рівня систематизації знань про право, розвиток правових інтересів, почуттів, «набуття мінімуму професійних правових знань» [9, с. 10]; розвиток правового мислення, формування науково-правового світогляду, «розуміння своїх юридичних і моральних прав та обов'язків, особистої відповідальності за свою поведінку, внутрішніх потреб, спрямованих на виправлення можливих форм деформації правосвідомості, підвищення рівня власної правової культури» [8, с. 14]; вироблення навичок і вмінь правомірної поведінки. Звичку дотримуватися вимог права й моралі слід розглядати як продукт свідомого ставлення студентів до свого громадянського обов'язку, до дотримання правових норм. Як правомірна, так і неправомірна поведінка залежить від певних мотивів. Одні студенти дотримуються правових норм завдяки глибокому переконанню, інші — тільки тому, що побоюються можливого покарання, треті — гарною поведінкою намагаються досягти своїх егоїстичних цілей, четверті — тому що їхню поведінку контролюють, п'яті — звикли виконувати правила співжиття [6, с. 114]. Виховання правових переконань, усвідомлення необхідності дотримання законів зумовлюють становлення у студентів упевненості й у тому, що справжнє призначення права полягає у визначенні міри справедливості та свободи [5, с. 15]; формування високої правової духовності, правових ідеалів справедливості, свободи й рівності, гуманістичних цінностей та орієнтацій. Студентство має не тільки знати нормативно-правовий матеріал, але й усвідомлювати його систему й особисту цінність права як вияву справедливості й гаранта невід'ємних прав і свобод, честі й гідності кожної людини. Осмислення практичних проблем, характерних для правової системи, її складників, дозволяє чітко

визначити роль правової культури в сучасному суспільстві як форми духовності й засобу організації соціального життя. Саме такий підхід сприятиме більш глибокому й усвідомленому засвоєнню всього правокультурного потенціалу, функціонування правової культури як цінності, фактора самоствердження і самоорганізації суспільства; формування почуття законності, свідоме виконання законів, запобігання злочинам, профілактика правопорушень, формування моральних переконань; формування позитивного ставлення до правових норм і негативного — до їх порушень; формування умінь користуватися правовими знаннями; виховання правової відповідальності, законслухняності; формування умінь оцінювати свою поведінку, вибирати правомірні способи досягнення цілей.

Завдання правового виховання реалізуються в його функціях. До таких функцій належать: пізнавальна, регулятивна, ідеологічно-виховна, формуючо-розвиваюча та комунікативна.

Таким чином, завданнями правового виховання є: 1) набуття та розуміння правових знань; 2) розвиток правового мислення; 3) виховання правових цінностей та ідеалів; 4) формування вмінь правової поведінки; 5) реалізація наданих законодавством прав і обов'язків під час професійної діяльності; 6) забезпечення законності та запобігання порушенням; 7) виховання поваги до права.

Мета та завдання правового виховання майбутніх фахівців є компонентами системи виховання.

Система виховання — це сукупність взаємопов'язаних цілей і принципів організації виховного процесу, методів і прийомів їх поетапної реалізації у рамках певної соціальної структури та логічного виконання соціального замовлення.

Система правового виховання — складне новоутворення, що інтегрує найважливіші знання про людину та її виховання й розвиток (педагогіка), особливості її функціонування в системі міжособистісних відносин (психологія), специфіку визначення життєвої перспективи індивіда в сучасній суспільній практиці з окресленням ціннісних орієнтацій, дотичних до життя в соціумі (філософія і соціологія) й об'єднує їх в єдине логічне завершене ціле.

Система правового виховання визначається як взаємозв'язок основних елементів виховного процесу, що забезпечує його порядок та організацію. Вона складається із суб'єктів правового виховання; об'єктів правового виховання; сукупності виховних заходів та засобів їх здійснення.

Ознаки (рис) системи правового виховання: 1) будується на засадах системи норм права; 2) припускає впровадження у правосвідомість вихованців складових елементів упорядкованих суспільних відносин — дозволів, зобов'язань, заборон. Поєднуючись у процесі функціонування права із заходами державного забезпечення, дозволу, зобов'язання, заборони перетворюються на первинні засоби правового регулювання, які створюють умови для здійснення правомірної поведінки; 3) спирається на можливість застосування примусової сили держави через покладання юридичної відповідальності на правопорушників; 4) охоплює суб'єкти права, які не тільки дотримуються правових норм, але й схильні до правопорушень або порушили ці норми; 5) здійснюється за допомогою спеціальних правовиховних способів і засобів; 6) здійснюється вихователями, що мають правову освіту.

Таким чином, система правового виховання у вищому навчальному закладі є організаційним і методологічним механізмом, за допомогою якого суб'єкти правового виховання впливають на суспільну й індивідуальну свідомість майбутнього фахівця, допомагаючи останньому сприйняти правові принципи й норми. У процесі правового виховання в майбутнього фахівця комп'ютерної галузі формується професійно-правова відповідальність, професійна правосвідомість, культура інформаційно-правової діяльності. Розглянемо їх особливості.

На нашу думку, навчально-виховний процес має бути спрямований на формування, розуміння професійно-правової відповідальності молодого людини, котра готується до професійної діяльності.

Професійно-правова відповідальність є складником професіоналізму людини. При цьому вона впевнена у власних силах, волі й готова до виходу із будь-якої ситуації. Через відповідальність проходять сила обов'язку, позитивна мотивація, усвідомлення професійної значущості, прояв істинності й адекватності професійних дій, вчинків і поведінки індивіда. Відповідальність пов'язана із психологічним станом індивіда, що виникає при професійній діяльності на основі особистісної свободи, моральних норм, правових основ та закономірностей. Відповідальність контролюється стійкістю почуття совісті, людської гідності, а також рівнем самооцінки конкретного індивіда.

Правосвідомість формується у процесі правового виховання і самовиховання, регулятивного впливу права, здійснення правової діяльності тощо. Правова свідомість виникає як результат взаємодії особистості з правовим середовищем.

Правові особливості формування правосвідомості полягають у покликанні регулювати поведінку людей, висуваючи певні вимоги та приписи, які об'єктивно потребують законодавчого закріплення для надання їм загальнообов'язкового характеру. Тому специфіка правосвідомості виявляється не у відображенні поведінки людей, а у вимозі встановлення меж цієї поведінки, обґрунтуванні необхідності встановлення конкретного кола прав і обов'язків учасників суспільних відносин [5, с. 10].

Психолого-педагогічні особливості формування правосвідомості передбачають залучення студентів до правових цінностей через правові знання (зміст навчального матеріалу), усвідомлення, внутрішнє сприйняття їх шляхом включення вихованців у різновиди як пізнавальної, так і практичної діяльності. Сформованість правосвідомості визначається шляхом зведення воедино трьох показників (відповідно до її складових): правових знань, ціннісного ставлення до права і готовності діяти відповідно до його норм, протистояти правопорушенням, що зумовлює правомірність поведінки.

На нашу думку, цей перелік доцільно доповнити професійними особливостями формування правосвідомості, зокрема, фахівців комп'ютерної галузі.

Інформаційна культура — це ступінь досконалості людини, суспільства чи визначеної його частини в усіх можливих видах роботи з інформацією, а саме: одержання, нагромадження, кодування й переробка будь-якого виду інформації і створення на цій основі якісно нової інформації; її передача та практичне використання.

Особливості інформаційної культури фахівця комп'ютерної галузі: різноманітні вміння — орієнтація в інформаційному середовищі (організація, збирання та обробка інформації комп'ютерними засобами; створення, збереження та управління базами даних, організація доступу до них); створення якісно нової інформації (створення веб-сайтів, володіння прийомами програмування і технологіями створення програмних продуктів); сприяння інформаційній взаємодії (діагностика працездатності комп'ютерної техніки, програмного забезпечення та локальних мереж, їх модернізація, керування ними).

Культура інформаційно-правової діяльності фахівця комп'ютерної галузі — це обумовлені інформаційно-правовою культурою суспільства ступінь і характер професійно-правового розвитку особи, які забезпечують її правомірну професійну діяльність.

Інформаційно-правова діяльність фахівця комп'ютерної галузі передбачає: 1) знання законодавства (інтелектуальний зріз); 2) переконаність у необхідності й соціальній користі законів і підзаконних актів (емоційно-психологічний зріз); 3) уміння користуватися правовим інструментарієм — законами та іншими актами — у практичній діяльності (поведінковий зріз).

Спираючись на визначення правової культури, яка передбачає не тільки знання і розуміння права, але й правові судження щодо нього як про соціальну цінність, а головне — активну роботу його здійснення, зі зміцнення законності й правопорядку [7, с. 18],

вважаємо, що культура інформаційно-правової діяльності фахівця комп'ютерної галузі — це позитивна правова свідомість у дії. Вона передбачає перетворення особою своїх здібностей і соціальних якостей на підставі правового досвіду.

Таким чином, правове виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі — це процес цілеспрямованого педагогічного впливу на суспільну й індивідуальну свідомість студентів, педагогічна сутність якого полягає в досягненні майбутніми працівниками комп'ютерної галузі високого рівня професійно-правової відповідальності, професійної правосвідомості, культури інформаційно-правової діяльності.

Література:

1. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність (теоретико-методологічний аспект) [Текст] : монографія / Григорій Петрович Васянович. — 2-ге вид. — Львів : ЛДФЕІ, 2002. — 232 с.
2. Головченко В. В. Эффективность правового воспитания. Понятие, критерии, методика измерения / В.В. Головченко. — К. : Наук. думка, 1985. — 127 с.
3. Гранат Н. А. Правосвідомість і правова культура / Н. А. Гранат // Юрист. — 1988. — № 11/12. — С. 2-8.
4. Гриньова Я. Г. Формування правової культури майбутніх фахівців транспортної галузі у процесі вивчення правових дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Я. Г. Гриньова. — Х., 2010. — 20 с.
5. Коваленко Н. О. Формування міжнародної правової культури у майбутніх пілотів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. О. Коваленко. — Чернігів, 2009. — 20 с.
6. Мойсеєнко В. Формування правової культури учнів ПТНЗ / В. Мойсеєнко // Професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журнал. — Х., 2009. — № 1—2. — С. 112-117.
7. Сурмяк Ю. Р. Взаємодія вищих професійних училищ та органів внутрішніх справ у правовому вихованні учнів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Сурмяк Юрій Романович. — Дрогобич, 2009.
8. Цимбалюк М. М. Формування правосвідомості громадян у процесі розбудови громадянського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.12 «Філософія права» / М. М. Цимбалюк — К., 2003.
9. Штангрет М. Й. Філософські проблеми правового виховання молоді (на прикладі закладів освіти МВС України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.12 «Філософія права» / М. Й. Штангрет. — Львів, 2007. — 20 с.

У статті проведено аналіз педагогічної сутності правового виховання студентів інформаційних напрямів підготовки у вищих навчальних закладах. Змістом статті є огляд мети, завдань, системи та інших категорій правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі; проаналізовано поняття: правове виховання, професійно-правова відповідальність, професійна правосвідомість, культура інформаційно-правової діяльності.

Ключові слова: виховання, правове виховання, правова вихованість, фахівець комп'ютерної галузі, правове виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі.

В данной статье проведен анализ педагогической сущности правового воспитания студентов информационных направлений подготовки в высших учебных заведениях. Содержанием статьи является обзор цели, задач, системы и других категорий правового воспитания будущих специалистов компьютерной отрасли; проанализированы понятия: правовое воспитание, профессионально-правовая ответственность, профессиональное правосознание, культура информационно-правовой деятельности.

Ключевые слова: воспитание, правовое воспитание, правовая воспитанность, специалист компьютерной отрасли, правовое воспитание будущих специалистов компьютерной отрасли.

The analysis of pedagogical essence of legal education of Information Sciences students at higher educational institutions has been done in the article. The goals, tasks, systems and other categories of legal education of future Computer Sciences professionals are under consideration in this article. The

concepts: legal education, professional and legal liability, professional sense of justice and culture of information — legal activity are analyzed.

Key words: *upbringing, legal education, legal upbringing, Computer Sciences specialist, legal education of the future Computer Sciences experts.*